

## Visie en toelichting op de KIWA Knelpunten- en kansenanalyse Natura 2000-gebieden

### Aanleiding

In opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directie Natuur heeft Kiwa Water Research, met EEG-consult als onderaannemer, voor 113 Natura 2000-gebieden in beeld gebracht wat de kansen en knelpunten zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen voor (zoete tot brakke) waterafhankelijke habitattypen. Realisatie van deze instandhoudingsdoelstellingen wordt in belangrijke mate bepaald door de milieucondities die samenhangen met de waterhuishouding. De analyse heeft bijgedragen aan de formulering van de instandhoudingsdoelstellingen zoals die zijn opgenomen in de ontwerp-aanwijzingsbesluiten en het Natura 2000 doelendocument. Daarnaast vormt de analyse een belangrijk hulpmiddel bij de verdere uitwerking van de instandhoudingsdoelstellingen in de Natura 2000-beheerplannen.

### Status

De Knelpunten- en kansenanalyse is een *quick scan*: onder tijdsdruk is een grote hoeveelheid informatie verzameld en verwerkt om een eerste indruk van de knelpunten en kansen voor realisatie van instandhoudingsdoelstellingen te geven. Het quick scan karakter bepaalt dat geen sprake kan zijn van volledigheid. Het doel en het karakter van de analyse maakt ook dat de Knelpunten- en kansenanalyse gezien moet worden als een belangrijke *bouwsteen* waarop in het beheerplantraject voortgeborduurd kan worden, maar niet als een blauwdruk voor de gebiedsanalyse en maatregelpakketten.

De 113 knelpunten- en kansenanalyses 2007 (de zogenaamde 'achterkanten') bevatten de gehele tabel met knelpunten en maatregelen die eerder in de 'voorkanten' (KIWA & EEG, 2006) waren opgenomen. Op basis van nieuwe informatie en voortschrijdend inzicht zijn de analyses bijgesteld.

***De achterkanten bevatten dus het eindresultaat van de Knelpunten- en kansenanalyse en vervangen de eerder gepubliceerde voorkanten!***

### Toelichting en legenda

De methode van analyse en toelichting op de legenda wordt uitgelegd in het document '*Knelpunten- en kansenanalyse Natura 2000 gebieden; Toelichting en legenda 2007*'. Dit document geeft ook de reikwijdte en beperkingen van de analyse aan. Wanneer u niet beschikt over de 'Toelichting en legenda' kan deze worden gedownload van de LNV-site (<http://www.minlnv.nl/natura2000>) of worden opgevraagd bij Kiwa Water Research ([natura2000@kiwa.nl](mailto:natura2000@kiwa.nl)).

### Visie op gebruik

Zoals gezegd is de uitwerking van de Knelpunten- en kansenanalyse uitgevoerd als een quick scan studie. Dit betekent dat op een snelle manier informatie is bijeengebracht om een eerste overzicht te maken per gebied voor de belangrijkste aandachtspunten. Door de quick scan aanpak is het onvermijdelijk dat bepaalde relevante en recente literatuur niet is getraceerd en geraadpleegd. Dit gemis is voor een belangrijk deel ondervangen met verstrekte mondelinge informatie door terreinbeheerders. Punten van aandacht die bij de uitwerking niet konden worden uitgewerkt binnen de randvoorwaarden van de opdracht, zijn opgenomen onder het kopje 'kennislacunes'. Afhankelijk van de beschikbare informatie en de omvang van Natura 2000-gebieden varieert de analyse in diepgang.

De analyses zijn per gebied uitgevoerd, hoewel vaak in verschillende gebieden dezelfde soort knelpunten spelen. Per gebied kan echter de oorzaak en daarmee ook de oplossing van knelpunten verschillen. Alleen op gebiedsniveau is het goed mogelijk om de koppeling habitatype -> knelpunt/ kans -> maatregel te maken. Deze Knelpunten- en kansenanalyse dient daarom gezien te worden als belangrijke *ondersteunende informatie* bij het opstellen van de beheersplannen. De resultaten dienen op schaal van de gebieden nader te worden uitgewerkt en waar nodig ook meer te worden gekwantificeerd op basis van detaillistische gebiedskennis van deskundigen, terrein- en waterbeheerders en nader onderzoek. In het proces van het opstellen van de beheerplannen zal men al doende voortschrijdend inzicht verwerven waarbij deze Knelpunten- en kansenanalyse als één van de bouwstenen fungeert.

Belangrijk is om te realiseren dat in veel Natura 2000-gebieden meerdere oorzaken tot gelijksoortige abiotische knelpunten leiden en dat ook meerdere maatregelen mogelijk zijn om een abiotisch knelpunt op te lossen. In dergelijke gebieden met meervoudige problematiek zit de oplossing in een pakket van maatregelen die in ruimte en tijd op elkaar zijn afgestemd. Veelal was het niet mogelijk om met de quick scan aanpak een of meerdere opties voor afgewogen maatregelpakketten te geven. De resultaten van de Knelpunten- en kansanalyse moeten daarom niet worden gezien als een kant en klare ontwikkelingsvisie maar wel als een checklist die de uitwerking van habitatdoelen en maatregelen in omvang, ruimte en tijd ondersteunt.

**Contact**

Voor inhoudelijke vragen en opmerkingen over de achterkanten kan contact worden opgenomen met Kiwa Water Research:

Camiel Aggenbach (06-22 37 93 20); Mark Jalink (030-60 69 586); [natura2000@kiwa.nl](mailto:natura2000@kiwa.nl).

Voor vragen en opmerkingen over beleid en proces t.a.v. Natura 2000 kunt u contact opnemen met Ministerie LNV, Directie Natuur:

Frank Roozen (070-37 84 066); [f.roozen@minlnv.nl](mailto:f.roozen@minlnv.nl)



# Knelpunten- en kansenanalyse Natura 2000 gebieden

Toelichting en legenda 2007



landbouw, natuur en  
voedselkwaliteit



**kiwa**  
Partner for progress

## **Colofon**

### **Titel**

Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000 gebieden

### **Opdrachtgever**

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,  
Directie Natuur

### **Uitvoering onderzoek**

- Kiwa Water Research: Camiel Aggenbach, Daniëlle Bankert, Lilian Bernhardi, Annette Doomen, Johan Grijpstra, Peter Heszen, Henk Hunneman, Mark Jalink, Alexander Verschoor
- EGG-consult: Henk Everts, Mark Jongman, Dirk Pranger, Marlies Tolman, Nico de Vries
- Unie van Bosgroepen: André Jansen

### **Vormgeving**

Gerard Meester

### **Projectnummer Kiwa Water Research**

30.6462.050

### **Bronvermelding**

Kiwa Water Research & EGG-consult (2007).  
Knelpunten en kansanalyse Natura 2000-gebieden.  
Kiwa Water Research/ EGG-consult, Nieuwegein.

### **Verspreiding**

Rapport en via website van Ministerie van Landbouw,  
Natuur en Voedselkwaliteit  
(<http://www.minInv.nl/natura2000>)

### **Informatie en vragen**

Camiel Aggenbach (06-22379320)  
Mark Jalink (030-6069586)  
[natura2000@kiwa.nl](mailto:natura2000@kiwa.nl)



## Voorwoord

---

Deze quick scan is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de Directie Natuur van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Verder hebben we dankbaar gebruik gemaakt van commentaar van Piet Schipper (Staatsbosbeheer), Jan Streefkerk (Staatsbosbeheer), Nicko Straathof (Natuurmonumenten) en Henk Siebel (Natuurmonumenten).

Wouter van Heusden (DLG) coördineerde de aanlevering van informatie over geplande maatregelen in en rond de Natura 2000 gebieden. Daarnaast hebben vele medewerkers van beherende instanties, hun terreinkennis en expertise ingebracht. Zonder deze medewerking was dit project niet mogelijk geweest.





## Inhoudsopgave

---

Voorwoord .....	3
Leeswijzer .....	7
Aanleiding en doelen .....	7
Quick scan aanpak .....	7
Reikwijdte van de analyse .....	8
Oplevering van resultaten in de tijd .....	8
Presentatie en publicatie van de resultaten .....	8
Toelichting op de tekst .....	9
Toelichting op de tabellen .....	9
Huidige kwaliteit habitattypen .....	10
Potentiële kwaliteit habitattypen .....	10
Hydrologische potenties .....	11
Sense of Urgency .....	11
Knelpunten .....	12
Ernst knelpunten .....	12
Zekerheid knelpunten .....	12
Prioriteit oplossen knelpunt .....	13
Maatregelen om knelpunten op te lossen .....	13
Benodigde inspanning om knelpunten op te lossen .....	13
Dekking oplossen knelpunten door bestaande plannen .....	14
Overig .....	14
Legenda bij de tabellen .....	15
Lijst 1: geanalyseerde Natura 2000 gebieden .....	17
Ligging geanalyseerde gebieden .....	19
Lijst 2: habitattypen en habitatsubtypen .....	21





### Aanleiding en doelen

Voor de Natura 2000 gebieden worden instandhoudingsdoelen geformuleerd. Dit gebeurt binnen de kaders van de Natura 2000 contourennotitie(2005) en de verdere uitwerking van dit kader zoals opgenomen in het Natura 2000 doelendocument (2006). De doelen op gebiedsniveau, de instandhoudingsdoelen worden opgenomen in de aanwijzingsbesluiten en in omvang, ruimte en tijd verder uitgewerkt in de Natura 2000 beheersplannen.

Bij de voorbereiding van de doelen op gebiedsniveau, is gezien het streven van het ministerie van LNV om binnen de kaders van bestaand beleid, haalbare en betaalbare doelen te formuleren aan Kiwa Water Research/EGG consult de vraag gesteld om zowel kansen en knelpunten in beeld te brengen. Daarbij is expliciet gevraagd om ook naar mogelijke en/of noodzakelijke maatregelen te kijken. Om de instandhoudingsdoelen te realiseren is inzicht nodig hoe deze doelen in stand te houden of hoe ze in de toekomst te realiseren zijn. Ook is van belang te weten welke bedreigingen er voor de doelen zijn. Een doel kan weliswaar nu al gerealiseerd zijn, maar in de toekomst niet in stand blijven als gevolg van de effecten van ingrepen die reeds hebben plaatsgevonden. Er is dus niet alleen een beeld nodig van hoe de habitattypen er nu voor staan, maar ook wat de perspectieven zijn voor kwaliteit en oppervlakte van habitattypen. Veelal is het wenselijk om te weten wat de perspectieven zijn onder de huidige situatie en onder een gewijzigde situatie na het uitvoeren van herstelmaatregelen. Naast het kennen van de bedreigingen is het minstens zo belangrijk om de kansen voor uitbreiding en kwaliteitsverbetering van habitattypen te benutten. Om zowel de knelpunten als kansen in beeld te krijgen is inzicht nodig in de abiotische toestand van de Natura 2000 gebieden. De waterhuishouding speelt daarbij een belangrijke rol. Voor 113 Natura 2000 gebieden (zie lijst 1) is in beeld gebracht wat de kansen en knelpunten zijn voor realisering van de doelen voor habitattypen (zie lijst 2). Op grond van een hydro-ecologische analyse is vastgesteld

wat het perspectief (=kansen) is voor habitattypen in termen van kwaliteit en oppervlakte. Daarnaast is vastgesteld welke knelpunten spelen met betrekking tot de abiotiek (vooral waterregime, basenrijkdom, voedselrijkdom, geomorfodynamiek en beheer) en welke maatregelen nodig zijn om de knelpunten te verhelpen (de tekortkomingen wat betreft de abiotische randvoorwaarden en beheer). De analyses zijn per gebied uitgevoerd, hoewel vaak in verschillende gebieden dezelfde soort knelpunten spelen. Per gebied kan echter de oorzaak en daarmee ook de oplossing van knelpunten verschillen. Alleen op gebiedsniveau is het goed mogelijk om de koppeling *habitatdoel* -> *knelpunt/ kans* -> *maatregel* te maken en om de 'hoogte' van een instandhoudingsdoel (behoud- of verbeterdoel) binnen de kaders van de Natura 2000 contourennotitie en het Natura 2000 doelendocument vast te stellen.

De uitgevoerde analyse is een belangrijke bouwsteen voor de formulering van de instandhoudingsdoelen zoals die opgenomen zullen worden in de (ontwerp)aanwijzingsbesluiten. Daarnaast vormt de analyse een belangrijk hulpmiddel bij de verdere uitwerking van de instandhoudingsdoelen in de beheersplannen.

### Quick scan aanpak

De kansen- en knelpuntenanalyse is in een quick scan-studie uitgewerkt. De reden voor deze aanpak was de korte looptijd van het onderzoek, het grote aantal terreinen en de grote omvang van gebieden. Er is alleen gebruik gemaakt van gemakkelijk toegankelijke informatie bij terreinbeheerders (gebiedskennis, terreingegevens), in publicaties (rapporten, artikelen, kaarten, etc.) en op Internet, en van gebieds- en proceskennis bij de onderzoekers die de analyses hebben uitgevoerd. Elk gebied is volgens een vast stramien uitgewerkt waarbij de kern van de analyse bestaat uit het vaststellen van abiotische processen die het voorkomen van habitattypen bepalen. De meeste uitwerkingen van de (abiotische) kansen, knelpunten en mogelijke maatregelen om de knelpunten op te lossen, zijn teruggekoppeld met terreinbeheerders in de

regio. Ook is voor de update juli 2006 veel gebruik gemaakt van informatie van organisaties die hebben gereageerd tijdens de informele inspraakronde op de Natura 2000 gebiedsdoelen in het voorjaar 2006. Voor de uitwerking van de achterkanten is de informatie uit gemakkelijk toegankelijke literatuurbronnen aangevuld met informatie van de terreinbeheerders en voor een deel van de gebieden ook van andere instanties (vooral waterschappen, waterbedrijven). De concept achterkanten van de Sense of Urgency gebieden zijn voorgelegd aan de terreinbeheerders; niet voor elk gebied is hierop een reactie gekomen. De concept achterkanten van de overige (niet Sense of Urgency) gebieden zijn na juni 2006 niet meer voorgelegd aan de terreinbeheerders. Per achterkant is de gebruikte literatuur vermeld onder het kopje 'geraadpleegde bronnen'.

Voor de mogelijke maatregelen is een inschatting gemaakt wat 'gedekt' is door bestaand beleid en voorgenomen/recent uitgevoerde plannen en projecten. Hiervoor heeft DLG informatie aangeleverd. Van plannen en projecten is tevens de mate van concreetheid in beeld gebracht. Voor de meeste gebieden is op basis van deze aanpak een scherp beeld verkregen van kansen, knelpunten en mogelijke maatregelen.

### Reikwijdte van de analyse

De analyse van knelpunten en kansen beschouwt wel:

- Natura 2000 gebieden die behoren tot de Natura 2000 landschappen: Duinen, Rivieren, Meren en Moerassen, Beekdalen, Hogere zandgronden, Hoogvenen en Heuvelland;
- vegetatie van zoete tot brakke, grond- en oppervlaktewaterafhankelijke habitattypen;
- de relatie tussen habitattypen en abiotische omstandigheden op standplaatsniveau;
- de relatie tussen abiotische omstandigheden en processen (grondwater/ oppervlaktewater, waterstanden, hydro- en geochemie, geomorfodynamiek);
- welke knelpunten en kansen in abiotische omstandigheden en processen optreden in relatie tot de doelen die voor habitattypen zijn gesteld;

- welke ingrepen, activiteiten en processen de knelpunten veroorzaken;
- welke maatregelen nodig zijn om de knelpunten op te lossen;
- de prioriteit om knelpunten op te lossen zodat doelen voor habitattypen gehaald worden;
- de mate waarin de maatregelen al zijn gedekt door bestaande plannen en projecten.

De analyse van knelpunten en kansen beschouwt niet:

- Natura 2000 gebieden van het Natura 2000 landschap Noordzee, Waddenzee en Delta;
- Natura 2000 gebieden met uitsluitend een aanwijzing als Vogelrichtlijngebied;
- habitattypen die gebonden zijn aan zoute milieus;
- habitattypen die onafhankelijk zijn van grond- en oppervlaktewater;
- complementaire doelen voor habitattypen in Vogelrichtlijngebied;
- de diersoorten die gebonden zijn aan habitattypen;
- de planten- en diersoorten waarvoor binnen Natura 2000 gebieden een gebiedsspecifiek doel is gesteld;
- knelpunten die te maken hebben met versnippering, de ecologische samenhang van het Natura 2000 netwerk, ontbreken van zaadbanken en verspreiding van plantensoorten die typisch zijn voor habitattypen;
- knelpunten die worden veroorzaakt door atmosferische depositie van stikstof en verzurende stoffen (worden apart door het Ministerie van LNV geanalyseerd);
- knelpunten in de praktische uitvoerbaarheid van het huidige en toekomstige beheer in Natura 2000 gebieden.

### Oplevering van resultaten in de tijd

De uitvoering van de Knelpunten- & kansen-analyse is gestart in april 2005. In loop der tijd zijn de volgende producten opgeleverd:

- een '**voorkant**' waarin de resultaten van de analyse per Natura 2000-gebied op één pagina in tabelvorm zijn samengevat. Een eerste versie is gepubliceerd op CD-rom door het ministerie

van LNV in november 2005. In juli 2006 is een tweede versie uitgekomen die via de internetsite van LNV en in rapportvorm is gepubliceerd. Deze tweede versie betreft een update op basis van commentaar en informatie die is ingebracht tijdens de informele inspraakronde van het voorjaar 2006 over de instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Deze versie is echter al weer verouderd en kent een update die als tabellen is opgenomen in de 'achterkant' (zie volgend punt)

- een '**achterkant**' per gebied waarin de onderbouwing van de analyse staat. Dit betreft een tekstdocument waarin op basis van een gebiedsanalyse zijn uitgewerkt de huidige toestand en perspectief van habitattypen, knelpunten/kansen voor de habitatdoelen en maatregelen om deze knelpunten op te lossen. De achterkant bevat ook de gehele tabel met knelpunten en maatregelen die eerder in de voorkanten waren opgenomen. Op basis van nieuwe informatie en voortschrijdend inzicht zijn de analyses bijgesteld. De achterkanten zijn in november 2007 op de internetsite van LNV ([www.minlnv.nl/natura2000](http://www.minlnv.nl/natura2000)) geplaatst. **De achterkanten bevatten dus het eindresultaat van de knelpunten- en kansanalyse en vervangen de eerder gepubliceerde voorkanten!**

Voor vragen en opmerkingen over de achterkanten kan contact worden opgenomen met:  
Camiel Aggenbach (06-22379320);  
Mark Jalink (030-6069586);  
[natura2000@kiwa.nl](mailto:natura2000@kiwa.nl).

### Toelichting op de tekst

De achterkanten hebben een tekstdeel met onderstaande onderdelen:

- kenschets: administratieve gegevens van het Natura 2000-gebied;
- conclusie: samenvatting van de bevindingen t.a.v. maatregelen die nodig zijn voor de realisatie van de doelen voor habitattypen, belangrijke potenties voor verbetering en belangrijke kennislacunes. Daarbij is de focus gelegd op de

zware knelpunten en de belangrijkste oplossingen (grootste effectiviteit).

- gebiedsbeschrijving met onderdelen als
  - geologie, hydrologie, geohydrochemie;
  - bodemtypen;
  - oppervlaktewaterstelsel;
  - ingrepen;
  - vegetatie en abiotische omstandigheden;
  - systeemanalyse: processen, ingrepen, knelpunten, kansen en maatregelen in relatie tot doelen voor habitattypen;
- doelen voor habitattypen: synopsistabel met gebiedsdoelen, relatieve bijdrage en hydrologische potentie van habitattypen;
- huidige kwaliteit: oppervlakte, verspreiding, kwaliteit en hydrologische potentie van habitattypen;
- knelpunten: in relatie tot doelen voor habitattypen;
- maatregelen;
- prioritering van oplossen knelpunten met maatregelen;
- kennislacunes;
- geraadpleegde bronnen.




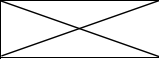

### Toelichting op de tabellen

Elke achterkant bevat onderstaande tabellen:

- **tabel met huidige kwaliteit & potentie habitattypen en knelpunten:** in deze tabel worden in vaste rubrieken per habitatype de huidige en potentiële kwaliteit en de knelpunten opgesomd. Tevens wordt voor elk knelpunt aangegeven hoe groot de prioriteit voor het oplossen is, wat de zwaarte van de benodigde inspanning is en wat de dekking in bestaande plannen is. Voor elk knelpunt zijn mogelijk te nemen maatregelen genoemd.
- **tabel met maatregelen:** deze tabel geeft een omschrijving van de maatregel en van de dekking van de maatregel in bestaande plannen. Indien relevant wordt een nadere toelichting gegeven op de status en bijzonderheden bij de realisatie van de maatregel.

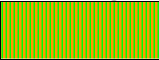
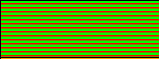

### Huidige kwaliteit habitattypen:

De huidige kwaliteit van habitattypen wordt in een viertal klassen weergegeven:

	habitatype goed ontwikkeld aanwezig
	habitatype matig ontwikkeld aanwezig
	habitatype afwezig en potenties voor ontwikkeling
	habitatype afwezig en geen potenties voor ontwikkeling
	kwaliteit onzeker of onbekend

De eerste drie klassen komen overeen met de omschrijving van kwaliteitsniveaus in de concept Natura 2000 profielen, zoals ze momenteel door het Ministerie van LNV in voorbereiding zijn.

De eerste drie klassen zijn ook in combinaties van twee toegekend:

	habitatype deels goed en deels matig ontwikkeld aanwezig
	habitatype goed ontwikkeld aanwezig; tevens potenties voor uitbreiding
	habitatype matig ontwikkeld aanwezig; tevens potenties voor uitbreiding

De klasse 'habitatype deels goed en deels matig ontwikkeld aanwezig' en 'habitatype goed ontwikkeld aanwezig en tevens potenties voor uitbreiding' zijn ook toegekend als een habitatype met een zeer klein areaal goed ontwikkeld aanwezig is en de kwaliteit van bijzondere waarde is. De combinatie van de drie eerst genoemde klassen is niet toegekend, hoewel deze af en toe voorkomt. Dit uit oogpunt van eenvoud. In dergelijke gevallen is de combinatie van de twee meest relevante klassen toegekend.


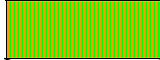
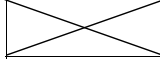

Een vraagteken is toegevoegd als de kwaliteit onzeker is (mét toekenning van één van de klassen) of onduidelijk door gebrek aan gegevens (géén toekenning van de klassen).

Schattingen met betrekking tot de oppervlakte van habitattypen zijn niet in de tabel verwerkt. In de toelichtende tekst bij het onderdeel 'Kwaliteit' worden deze - indien bekend - wel besproken.

### Potentiële kwaliteit van habitattypen:

De potentiële kwaliteit is voor habitattypen geschat op grond van de aanname dat knelpunten die technisch oplosbaar zijn ook daadwerkelijk worden opgelost (ongeacht de financiële en maatschappelijke haalbaarheid). Het betreft hier een schatting van de hydrologische potentie (zie onder). Deze indicatie geeft het maximaal haalbare weer en hoeft niet noodzakelijkerwijs overeen te komen met het doel voor habitattypen. Zo kan bijvoorbeeld een habitatype goed en matig ontwikkeld voorkomen in een gebied en is het instandhoudingsdoel geformuleerd als behoud van oppervlakte en kwaliteit. Tegelijk kan de ecologische potentie als goed zijn ingeschat (het matige ontwikkelde habitatype in de huidige situatie kan dus ontwikkeld worden naar goed ontwikkeld).

De volgende klassen voor de potentiële kwaliteit zijn onderscheiden:

	habitatype goed ontwikkeld aanwezig
	habitatype matig ontwikkeld aanwezig
	habitatype deels goed en deels matig ontwikkeld aanwezig
	habitatype afwezig en geen potenties voor ontwikkeling
	kwaliteit onzeker of onbekend

Een vraagteken is toegevoegd als de potentie onzeker is (mét toekenning van een van de klassen) of onduidelijk (géén toekenning van de klassen).

In combinatie met de toekenning bij de huidige kwaliteit is afleesbaar welke verschuivingen er kunnen optreden met maatregelen:

- ontwikkeling van matig ontwikkeld habitatype (niet aanwezig in huidige situatie);
- ontwikkeling van goed ontwikkeld habitatype (niet aanwezig in huidige situatie);
- ontwikkeling van matig ontwikkeld naar een goed ontwikkeld habitatype;
- geen verandering in voorkomen of kwaliteit.

## Hydrologische potenties

De mate waarin herstel kan optreden door het nemen van maatregelen in de waterhuishouding en in herstelbeheer is ingeschat. Omdat deze inschatting vooral gebaseerd is op de kans en mate waarin de ecologische vereisten van waterafhankelijke habitattypen kan worden hersteld betreft het hydrologische potenties voor herstel. Er is geen rekening gehouden met andere factoren die herstel van habitattypen bepalen (b.v. hervestiging uit zaadbank, verspreiding van soorten).



De volgende categorieën zijn onderscheiden:

•	klein: uitbreiding oppervlak of verbetering kwaliteit is nauwelijks mogelijk
• •	matig: enige uitbreiding oppervlak of zwak herstel kwaliteit is mogelijk
• • •	groot: uitbreiding oppervlak of herstel kwaliteit is goed mogelijk
• • • •	zeer groot: sterke uitbreiding oppervlak is goed mogelijk en plaatselijk verbetering kwaliteit goed mogelijk
N/B	onbekend

## Sense of Urgency:

Sense of urgencies (urgenties) zijn toegekend aan Natura 2000 gebieden ten behoeve van de analyse van de huidige situatie van kernopgaven die in het Natura 2000 doelendocument (LNV 2006) zijn vastgesteld. Kernopgaven geven verbeteringen aan voor clusters van habitattypen en soorten die sterk onder druk staan en waarvoor Nederland van groot tot zeer groot belang is. Deze kernopgaven vergen op landschapsniveau en op gebiedsniveau een samenhangende aanpak in beheer en inrichting. Een sense of urgency voor een kernopgave is toegekend als binnen nu en 10 jaar mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat. In de tabel met knelpunten wordt bij een habitatype de sense of urgency weergegeven indien een habitatype deel uitmaakt van een kernopgave met een sense of urgency.

Er is onderscheid gemaakt in twee categorieën:

	beheeropgave: op korte termijn is een beheeropgave nodig ten aanzien van de kernopgave waarvan het habitatype onderdeel is, anders verandert de situatie tussen nu en 10 jaar onherstelbaar
	wateropgave: op korte termijn is een wateropgave nodig ten aanzien van de kernopgave waarvan het habitatype onderdeel is, anders verandert de situatie tussen nu en 10 jaar onherstelbaar

Doorgaans zal een habitatype met een sense of urgency een of meerdere grote knelpunten hebben die samenhangen met betreffende sense of urgency. Een sense of urgency met een beheeropgave hoeft niet altijd gelinkt te zijn met een groot knelpunt in de rubriek 'goed beheer' en is dan gelinkt aan een groot knelpunt in de rubriek 'behoud natuurlijke trofiegraad'. Dit hangt dan samen met eutrofiëring door het huidige of vroegere agrarisch beheer. Een sense of urgency met een wateropgave is gelinkt aan grote knelpunten in de rubrieken 'natuurlijke dynamiek waterregime' en ook aan 'behoud geschikte basenrijkdom' of 'behoud natuurlijke trofiegraad' wanneer waterproblematiek doorwerkt in de regulatie van basenrijkdom en trofiegraad. In een beperkt aantal gevallen staan er bij een habitatype met een sense of urgency geen grote knelpunten vermeld. Dit heeft te maken heeft met de systematiek van kernopgaven. Een kernopgave heeft betrekking op meerdere habitat(sub)type. De aan de sense of urgency gerelateerde knelpunten hoeven niet voor alle habitat(sub)typen groot te zijn in een gebied. De sense of urgency is in dat geval toegekend wegens de bedreigingen van een ander habitatype in hetzelfde gebied. Dit kan bijvoorbeeld verklaard worden door de ligging van de afzonderlijke habitattypen of andere gebiedsspecifieke bijzonderheden.

Voor een tweetal habitattypen zijn integraal sense of urgencies voor beheer toegekend wegens de zeer ongunstige landelijke staat van instandhouding. Het betreft het habitatype H2130 grijze duinen (die voor de meeste duingebieden is toegekend) en het habitatype H6230 stroomdalgraslanden (toegekend in Rivierengebied). Het habitatype H2130 grijze duinen gaat sterk achteruit door verminderde zandverstuiving, veranderingen in het beheer/



gebruik en een hoge atmosferische depositie van stikstof en zuur. Habitattype H6230 stroomdalgraslanden gaat sterk in kwaliteit achteruit door verminderde sedimentatie van zand door de rivier en inadequaar beheer.

### Knelpunten:

Knelpunten die de oppervlakte en/of de kwaliteit van de habitattypen hebben verminderd worden opgesomd. Knelpunten die de kwaliteit in de toekomst bedreigen komen ook aan bod. Elk knelpunt wordt aangeduid met:

- het abiotische effect op standplaatsniveau (bijvoorbeeld verlaging grondwaterstand, verzuring, eutrofiëring) of het effecten op de vegetatie(structuur) (in geval van beheerknelpunten);
- eventueel een tusseneffect dat samenhangt met het proces dat optreedt;
- de oorzaak/ ingreep (meestal een menselijke ingreep).

Bij oorzaak/ ingreep wordt, wanneer dat niet voor zich zelf spreekt, aangegeven of deze binnen of buiten het Natura 2000 gebied ligt/plaatsvindt.

De knelpunten zijn ingedeeld in de volgende rubrieken:

- natuurlijke dynamiek waterregime;
- behoud geschikte basenrijkdom;
- behoud natuurlijke trofiegraad;
- behoud doorzicht oppervlaktewater;
- behoud geomorfodynamiek;
- behoud geschikte saliniteit;
- behoud redoxpotentiaal;
- bescherming toxiciteit;
- goed beheer;
- overig.

Bij knelpunten in de rubriek 'behoud natuurlijke trofiegraad' is onderscheid gemaakt in 'externe eutrofiëring' en 'interne eutrofiëring'. Dit onderscheid heeft te maken met de herkomst van de voedingsstoffen. Bij externe eutrofiëring worden de voedingsstoffen van buitenaf naar de standplaats aangevoerd. Bij interne eutrofiëring komen de voedingsstoffen die in de bodem van de standplaats zijn opgeslagen, beschikbaar voor de vegetatie. 'Extern' en 'intern' hebben hier dus geen

betrekking op de begrenzing van het Natura 2000 gebied.

### Ernst knelpunten:

Bij de ernst van knelpunten wordt onderscheid gemaakt in grote en kleine knelpunten:

	<p>groot:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• habitattype is afwezig, of</li> <li>• verdwijnt/ zal verdwijnen, of</li> <li>• oppervlakte/ kwaliteit neemt sterk af/ zal sterk afnemen, of</li> <li>• mogelijkheden voor uitbreiding sterk beperkt, of</li> <li>• mogelijkheden voor verbetering kwaliteit sterk beperkt</li> </ul>
	<p>klein:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• goede kwaliteit is beperkt aanwezig of kwaliteit gaat langzaam achteruit, of</li> <li>• beperkt voorkomen habitattypen of kwaliteit in klein deel van Natura 2000-gebied, of</li> <li>• oppervlakte/ kwaliteit neemt weinig af, of</li> <li>• mogelijkheden voor uitbreiding weinig beperkt, of</li> <li>• mogelijkheden voor verbetering kwaliteit weinig beperkt</li> </ul>

De ernst van een knelpunt wordt per habitattype ingeschat in relatie tot het doel dat voor een habitattype is gesteld.

### Zekerheid knelpunten:

Knelpunten zijn via twee wegen vastgesteld:

- op grond van abiotische kenmerken, die in beeld zijn gebracht door middel van een analyse van het hydro-ecologisch systeem en de ingrepen die hebben plaatsgevonden;
- op grond van biotische kenmerken door middel van indicaties door de vegetatie over abiotische veranderingen en vergelijking van historische en actuele vegetatiegegevens.

Afhankelijk van de beschikbare informatie is één van de twee wegen gevolgd of beide; of er bestaat alleen een vermoeden zonder sterke aanwijzing.




De zekerheid van een knelpunt is daarom als volgt geclassificeerd:

!!	zeker aanwezig: abiotische en vegetatiekundige gegevens duiden op hetzelfde knelpunt
!	waarschijnlijk aanwezig: abiotische of vegetatiekundige gegevens duiden op het knelpunt
?	onduidelijk of knelpunt optreedt of hoe groot het is



### Prioriteit oplossen knelpunt:

De prioriteit van knelpunten is als volgt geënclassificeerd:

	<i>laag</i> : zonder oplossing kleine afwijking van instandhoudingsdoel of weinig vermindering van herstellpotentie
	<i>matig</i> : zonder oplossing enig verlies van typische plantensoorten van instandhoudingsdoel of matig verlies van herstellpotentie
	<i>groot</i> : zonder oplossing onherroepelijk verlies van typische plantensoorten van instandhoudingsdoel of sterke vermindering van herstellpotentie
	<i>onbekend</i> : als de zekerheid van een knelpunt is geënclassificeerd als 'onduidelijk of knelpunt optreedt of hoe groot het is'

### Maatregelen om knelpunt op te lossen:

De verandering van milieu-omstandigheden kan door één of meerdere knelpunten worden veroorzaakt. Een knelpunt bestaat uit negatieve verandering van een milieuconditie of vegetatiestructuur gekoppeld aan een ingreep of oorzaak. Per knelpunt worden één of meerdere maatregelen aangegeven die nodig zijn om het knelpunt op te lossen. Zoveel mogelijk is getracht een heldere, één-op-één relatie weer te geven tussen knelpunt en maatregel. Bij knelpunten met een complexe oorzaak is dat echter niet mogelijk. Een knelpunt is dan aan meerdere maatregelen gekoppeld. Dit laatste komt bijvoorbeeld vaak voor binnen het Natura 2000 landschap Meren en Moerassen bij het knelpunt eutrofiëring door inlaat van nutriëntenrijk oppervlaktewater. Deze problematiek is niet alleen gekoppeld aan de kwaliteit van het inlaatwater maar ook aan het interne peilbeheer en de wijziging naar omliggende polders.




#### *Moeten alle maatregelen worden uitgevoerd?*

Voor het realiseren van de gebiedsdoelen voor habitattypen is het noodzakelijk om knelpunten op te lossen door uitvoering van de opgesomde maatregelen. Welke van de geconstateerde knelpunten, de mate waarin de knelpunten worden opgelost en welke maatregelen daarvoor precies worden uitgevoerd zijn aspecten die in de Natura 2000 beheersplannen nader moeten worden uitgewerkt. Verbeterdoelen (verbeteren

verspreiding, uitbreiding oppervlakte, verbetering kwaliteit) worden binnen het gebied in omvang, ruimte en tijd nader uitgewerkt. Ook moeten de dimensies van maatregelen en hun exacte effect op herstel van habitattypen nader worden uitgewerkt. Wanneer meerdere knelpunten spelen en meerdere maatregelen mogelijk zijn voor het oplossen van knelpunten hoeven niet altijd perse alle genoemde maatregelen te worden uitgevoerd voor het realiseren van de habitatdoelen. In die gevallen geeft de analyse een palet van maatregelen waaruit kan worden gekozen. Een belangrijk aspect dat in de beheersplannen ook moet worden uitgewerkt is de volgorde van maatregelen. Bepaalde maatregelen hebben pas zin als andere eerst worden uitgevoerd (bijvoorbeeld eerst verdroging oplossen en dan pas herstelbeheer uitvoeren).

### Benodigde inspanning om knelpunten op te lossen:

De beoordeling van de inspanning is onder meer gebaseerd op het feit of deze binnen of buiten het Natura 2000 gebied plaatsvindt. Daarnaast is er rekening gehouden met de schaalgrootte van maatregelen buiten het Natura 2000 gebied en de hoogte van kosten. De volgende categorieën zijn onderscheiden:

	<i>klein</i> : vergt binnen Natura 2000-gebied aanpassingen van inrichting of beheer
	<i>groot</i> : vergt buiten Natura 2000-gebied functieverandering of -beperking op lokale schaal
	<i>zeer groot</i> : vergt wijziging dure infrastructuur of buiten Natura 2000-gebied inspanning op landschapsschaal

De inspanning wordt toegekend aan het knelpunt. Wanneer meerdere maatregelen zijn gekoppeld aan één knelpunt en al die maatregelen nodig zijn voor het oplossen van het knelpunt dan wordt de inspanning van de meest omvangrijke maatregel toegekend. Als meerdere maatregelen zijn gekoppeld aan één knelpunt en er zijn meerdere deelpakketten mogelijk uit de hele set maatregelen dan worden alle voorkomende inspanningsklassen gemeld. Als onduidelijk is wat de inspanning van een maatregel is dan worden de mogelijke inspanningsklassen vermeld.






### Dekking oplossen knelpunt door bestaande plannen:

Bij elke maatregel wordt aangegeven in hoeverre deze gedekt wordt met een plan of project waarover betrokken partijen overeenstemming hebben bereikt (bij maatregelen in natuurreservaat door beheerder, bij maatregel buiten natuurreservaat bestuurlijk akkoord van meerdere partijen). Ideeën en plannen zonder zo'n accordering gelden niet als dekking voor een maatregel. In sommige gevallen zijn er wel plannen of maatregelen uitgevoerd maar lossen die een knelpunt niet of slechts gedeeltelijk op. Bij de toekenning van de mate van dekking is daarom altijd een inschatting gemaakt in hoeverre een plan een knelpunt oplost. Vanwege de korte looptijd van de kansen- en knelpuntenanalyse was het niet mogelijk om alle relevante informatie over plannen en beheermaatregelen te achterhalen. Over de dekking van maatregelen is daardoor op dit moment nog veel onbekend. Verder geldt dat in de loop der tijd de dekking van maatregelen snel kan veranderen. De achterkanten geven wat betreft dekking een overzicht op basis van geactualiseerde informatie uit de inspraakronde van begin 2006. In sommige gevallen is actuelere informatie gebruikt.

### Overig

	niet uitgewerkt
--	-----------------

De volgende categorieën zijn onderscheiden voor dekking van maatregelen in plannen/projecten:

	volledig gedekt
	gedeeltelijk gedekt
	niet of nauwelijks gedekt
	niet gedekt en noodzaak moet onderzocht worden
	dekking onduidelijk

Aditioneel zijn toegekend:



	maatregel uitgevoerd
	maatregel in uitvoering
	maatregel bestuurlijk akkoord en uitvoering gepland
	maatregel bestuurlijk akkoord en uitvoering <i>niet</i> gepland

# Legenda bij tabellen met knelpunten en maatregelen

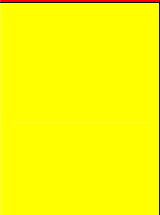
## Kwaliteit van habitatype

	habitatype goed ontwikkeld aanwezig
	habitatype matig ontwikkeld aanwezig
	habitatype afwezig en potenties voor ontwikkeling
	habitatype afwezig en geen potenties voor ontwikkeling
	habitatype deels goed en deels matig ontwikkeld aanwezig
	habitatype goed ontwikkeld aanwezig; tevens potenties voor uitbreiding
	habitatype matig ontwikkeld aanwezig; tevens potenties voor uitbreiding
	kwaliteit onzeker of onbekend




## Sense of urgency (vanuit kernopgave Natura 2000 doelendocument)

	beheeropgave: op korte termijn is een beheeropgave nodig ten aanzien van de kernopgave waarvan het habitatype onderdeel is, anders verandert de situatie tussen nu en 10 jaar onherstelbaar
	wateropgave: op korte termijn is een wateropgave nodig ten aanzien van de kernopgave waarvan het habitatype onderdeel is, anders verandert de situatie tussen nu en 10 jaar onherstelbaar





## Ernst knelpunt

	<p>groot:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• habitatype is afwezig, of</li> <li>• verdwijnt/ zal verdwijnen, of</li> <li>• oppervlakte/ kwaliteit neemt sterk af/ zal sterk afnemen, of</li> <li>• mogelijkheden voor uitbreiding sterk beperkt, of</li> <li>• mogelijkheden voor verbetering kwaliteit sterk beperkt</li> </ul>
	<p>klein:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• goede kwaliteit is beperkt aanwezig of kwaliteit gaat langzaam achteruit, of</li> <li>• beperkt voorkomen habitattypen of kwaliteit in klein deel van Natura 2000-gebied, of</li> <li>• oppervlakte/ kwaliteit neemt weinig af, of</li> <li>• mogelijkheden voor uitbreiding weinig beperkt, of</li> <li>• mogelijkheden voor verbetering kwaliteit weinig beperkt</li> </ul>




## Zekerheid inschatting knelpunt

	zeker aanwezig: abiotische en vegetatiekundige gegevens duiden op hetzelfde knelpunt
	waarschijnlijk aanwezig: abiotische of vegetatiekundige gegevens duiden op het knelpunt
	onduidelijk of knelpunt optreedt of hoe groot het is

## Prioriteit oplossen knelpunt

	laag: zonder oplossing kleine afwijking van instandhoudingsdoel of weinig vermindering van herstelpotentie
	matig: zonder oplossing enig verlies van typische plantensoorten van instandhoudingsdoel of matig verlies van herstelpotentie
	groot: zonder oplossing onherroepelijk verlies van typische plantensoorten van instandhoudingsdoel of sterke vermindering van herstelpotentie
	onbekend: als de zekerheid van een knelpunt is geclassificeerd als 'onduidelijk of knelpunt optreedt of hoe groot het is'


## Benodigde inspanning om knelpunt op te lossen

	klein: vergt binnen Natura 2000-gebied aanpassingen van inrichting of beheer
	groot: vergt buiten Natura 2000-gebied functieverandering of -beperking op lokale schaal
	zeer groot: vergt wijziging dure infrastructuur of buiten Natura 2000-gebied inspanning op landschapsschaal

## Dekking maatregel door bestaande plannen

	volledig gedekt
	gedeeltelijk gedekt
	niet of nauwelijks gedekt
	niet gedekt en noodzaak moet onderzocht worden
	dekking onduidelijk
	maatregel uitgevoerd
	maatregel in uitvoering
	maatregel bestuurlijk akkoord en uitvoering gepland
	maatregel bestuurlijk akkoord en uitvoering niet gepland

## Overig

	niet uitgewerkt
---	-----------------



## Lijst 1: geanalyseerde Natura 2000 gebieden

Nummer	Natura 2000 gebied	Natura 2000 landschapstype (hoofdtype)
2	Duinen en Lage Land Texel	duinen
3	Duinen Vlieland	duinen
4	Duinen Terschelling	duinen
5	Duinen Ameland	duinen
6	Duinen Schiermonnikoog	duinen
9	Groote Wielen	meren en moerassen
10	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	meren en moerassen
13	Alde Feanen	meren en moerassen
16	Wijnjeterper Schar	beekdalen
18	Rottige Meenthe & Brandemeer	meren en moerassen
23	Fochteloërveen	hoogveenlandschap
24	Witterveld	hoogveenlandschap
25	Drentsche Aa-gebied	beekdalen
27	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	hogere zandgronden
28	Elperstroomgebied	beekdalen
29	Havelte-Oost	hogere zandgronden
30	Dwingelderveld	hogere zandgronden
32	Mantingerzand	hogere zandgronden
33	Bargerveen	hoogveenlandschap
34	Weerribben	meren en moerassen
35	Wieden	meren en moerassen
36	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	rivieren
37	Olde Maten & Veerslootslanden	meren en moerassen
38	Uiterwaarden IJssel	rivieren
39	Vecht- en Beneden-Reggegebied	rivieren
40	Engbertsdijksvenen	hoogveenlandschap
41	Boetelerveld	hogere zandgronden
42	Sallandse Heuvelrug	hogere zandgronden
43	Wierdense Veld	hogere zandgronden
44	Borkeld	hogere zandgronden
45	Springendal & Dal van de Mosbeek	beekdalen
46	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	hogere zandgronden
47	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	beekdalen
48	Lemselermaten	beekdalen
49	Dinkelland	beekdalen
50	Landgoederen Oldenzaal	beekdalen
51	Lonnekermeer	hogere zandgronden
52	Boddenbroek	beekdalen
53	Buurserzand & Haaksbergerveen	hoogveenlandschap
54	Witte Veen	hoogveenlandschap
55	Aamsveen	hoogveenlandschap
57	Veluwe	hogere zandgronden
58	Landgoederen Brummen	beekdalen
59	Teeselinkven	hogere zandgronden
60	Stelkampsveld	beekdalen
61	Korenburgerveen	hoogveenlandschap
62	Willinks Weust	hogere zandgronden
63	Bekendelle	beekdalen
64	Wooldse Veen	hoogveenlandschap
65	Binnenveld	beekdalen
66	Uiterwaarden Neder-Rijn	rivieren
67	Gelderse Poort	rivieren
68	Uiterwaarden Waal	rivieren
69	Bruuk	beekdalen
70	Zuider Lingedijk & Diefdijk-Zuid	rivieren

Nummer	Natura 2000 gebied	Natura 2000 landschapstype (hoofdtype)
71	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	rivieren
72	IJsselmeer	meren en moerassen
73	Markermeer & IJmeer	meren en moerassen
74	Zwarte Meer	meren en moerassen
80	Groot Zandbrink	beekdalen
81	Kolland & Overlangbroek	rivieren
82	Uiterwaarden Lek	rivieren
83	Botshol	meren en moerassen
84	Duinen Den Helder - Callantsoog	duinen
85	Zwanenwater & Pettemerduinen	duinen
86	Schoorlse Duinen	duinen
87	Noordhollands Duinreservaat	duinen
88	Kennemerland-Zuid	duinen
89	Eilandspolder	meren en moerassen
90	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	meren en moerassen
91	Polder Westzaan	meren en moerassen
92	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	meren en moerassen
94	Naardermeer	meren en moerassen
95	Oostelijke Vechtplassen	meren en moerassen
96	Coepelduynen	duinen
97	Meijendel & Berkheide	duinen
100	Voornes Duin	duinen
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	duinen
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	meren en moerassen
104	Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein	meren en moerassen
108	Oude Maas	rivieren
112	Biesbosch	rivieren
116	Kop van Schouwen	duinen
117	Manteling van Walcheren	duinen
128	Brabantse Wal	hogere zandgronden
129	Ulvenhoutse Bos	beekdalen
130	Langstraat	beekdalen
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	hogere zandgronden
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	beekdalen
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	hogere zandgronden
134	Regte Heide & Riels Laag	hogere zandgronden
135	Kempeland-West	hogere zandgronden
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	hogere zandgronden
137	Strabrechtse Heide & Beuven	hogere zandgronden
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	hogere zandgronden
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	hoogveenlandschap
140	Groote Peel	hoogveenlandschap
141	Oeffelter Meent	rivieren
142	Sint Jansberg	hogere zandgronden
143	Zeldersche Driessen	rivieren
144	Boschhuizerbergen	hogere zandgronden
145	Maasduinen	hogere zandgronden
146	Sarsven en De Banen	hogere zandgronden
147	Leudal	beekdalen
148	Swalmdal	beekdalen
149	Meinweg	hogere zandgronden
150	Roerdal	beekdalen
153	Bunder- en Elsloërbos	heuvelland
154	Geleenbeekdal	heuvelland
155	Brunsummerheide	hogere zandgronden
157	Geuldal	heuvelland
159	Sint Pietersberg & Jekerdal	heuvelland
161	Noorbeemden & Hoogbos	heuvelland

## Ligging geanalyseerde gebieden

Ligging van de Natura 2000 gebieden en hun typering naar landschap.  
Zie Lijst 1 voor de namen van de genummerde gebieden.

### Natura 2000 landschappen







## Lijst 2: habitattypen en habitatsubtypen

Code	Verkorte naam	Volledige Nederlandse naam
H1110	permanent overstromde zandbanken	Permanent met zeewater van geringe diepte overstromde zandbanken
H1110A	permanent overstromde zandbanken ( <i>getijdengebied</i> )	
H1110B	permanent overstromde zandbanken ( <i>Noordzee-kustzone</i> )	
H1110C	permanent overstromde zandbanken ( <i>zuidelijke Noordzee</i> )	
H1110D	permanent overstromde zandbanken ( <i>Doggersbank</i> )	
H1130	estuaria	Estuaria
H1140	slik- en zandplaten	Bij eb droogvallende slikwadden en zandplaten
H1140A	slik- en zandplaten ( <i>getijdengebied</i> )	
H1140B	slik- en zandplaten ( <i>Noordzee-kustzone</i> )	
H1160	grote baaien	Grote, ondiepe krek en baaien
H1310	zilte pionierbegroeiingen	Eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden met <i>Salicornia</i> spp. en andere zoutminnende soorten
H1310A	zilte pionierbegroeiingen ( <i>zeekraal</i> )	
H1310B	zilte pionierbegroeiingen ( <i>zeevetmuur</i> )	
H1320	slijkgrasvelden	Schorren met slijkgrasvegetatie ( <i>Spartinion maritimae</i> )
H1330	schorren en zilte graslanden	Atlantische schorren ( <i>Glauco-Puccinellietalia maritimae</i> )
H1330A	schorren en zilte graslanden ( <i>buitendijks</i> )	
H1330B	schorren en zilte graslanden ( <i>binnendijks</i> )	
H2110	embryonale duinen	Embryonale wandelende duinen
H2120	witte duinen	Wandelende duinen op de strandwal met <i>Ammophila arenaria</i> („witte duinen“)
H2130	grijze duinen	Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie („grijze duinen“)
H2130A	grijze duinen ( <i>kalkrijk</i> )	
H2130B	grijze duinen ( <i>kalkarm</i> )	
H2130C	grijze duinen ( <i>heischraal</i> )	
H2140	duinheiden met kraaihei	Vastgelegde ontkalkte duinen met <i>Empetrum nigrum</i>
H2140A	duinheiden met kraaihei ( <i>vochtig</i> )	
H2140B	duinheiden met kraaihei ( <i>droog</i> )	
H2150	duinheiden met struikhei	Atlantische vastgelegde ontkalkte duinen ( <i>Calluno-Ulicetea</i> )
H2160	duindoornstruwelen	Duinen met <i>Hippophaë rhamnoides</i>
H2170	kruiwilgstruwelen	Duinen met <i>Salix repens</i> ssp. <i>argentea</i> ( <i>Salicion arenariae</i> )
H2180	duinbossen	Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied
H2180A	duinbossen ( <i>droog</i> )	
H2180B	duinbossen ( <i>vochtig</i> )	
H2180C	duinbossen ( <i>binnenduinstrand</i> )	
H2190	vochtige duinvalleien	Vochtige duinvalleien
H2190A	vochtige duinvalleien ( <i>open water</i> )	
H2190B	vochtige duinvalleien ( <i>kalkrijk</i> )	
H2190C	vochtige duinvalleien ( <i>ontkalkt</i> )	
H2190D	vochtige duinvalleien ( <i>hoge moerasplanten</i> )	
H2310	stuifzandheiden met struikhei	Psammofiele heide met <i>Calluna</i> en <i>Genista</i>
H2320	binnenlandse kraaiheibegroeiingen	Psammofiele heide met <i>Calluna</i> en <i>Empetrum nigrum</i>
H2330	zandverstuivingen	Open grasland met <i>Corynephorus</i> - en <i>Agrostis</i> -soorten op landduinen

Code	Verkorte naam	Volledige Nederlandse naam
H3110	zeer zwakgebufferde vennen	Mineraalarme oligotrofe wateren van de Atlantische zandvlakten ( <i>Littorelletalia uniflorae</i> )
H3130	zwakgebufferde vennen	Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot het <i>Littorelletalia uniflorae</i> en/of <i>Isoëto-Nanojuncetea</i>
H3140	kranswierwateren	Kalkhoudende oligo-mesotrofe wateren met benthische <i>Chara</i> spp. vegetaties
H3150	meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Van nature eutrofe meren met vegetatie van het type <i>Magnopotamion</i> of <i>Hydrocharition</i>
H3160	zure vennen	Dystrofe natuurlijke poelen en meren
H3260	beken en rivieren met waterplanten	Submontane en laagland rivieren met vegetaties behorend tot het <i>Ranunculion fluitantis</i> en het <i>Callitricho-Batrachion</i>
H3260A	beken en rivieren met waterplanten ( <i>waterranonkels</i> )	
H3260B	beken en rivieren met waterplanten ( <i>grote fonteinkruiden</i> )	
H3270	slikkige rivieroeveren	Rivieren met slikoevers met vegetaties behorend tot het <i>Chenopodion rubri</i> p.p. en <i>Bidention</i> p.p.
H4010	vochtige heiden	Noord-Atlantische vochtige heide met <i>Erica tetralix</i>
H4010A	vochtige heiden ( <i>hogere zandgronden</i> )	
H4010B	vochtige heiden ( <i>laagveengebied</i> )	
H4030	droge heiden	Droge Europese heide
H5130	jeneverbesstruwelen	<i>Juniperus communis</i> -formaties in heide of kalkgrasland
H6110	pionierbegroeiingen op rotsbodem	Kalkminnend of basifiel grasland op rotsbodem behorend tot het <i>Alysso-Sedion albi</i>
H6120	stroomdalgraslanden	Kalkminnend grasland op dorre zandbodem
H6130	zinkweiden	Grasland op zinkhoudende bodem behorend tot het <i>Violetalia calaminariae</i>
H6210	kalkgraslanden	Droge half-natuurlijke graslanden en struikvormende-facies op kalkhoudende bodems ( <i>Festuco-Brometalia</i> ) (* gebieden waar opmerkelijke orchideeën groeien)
H6230	heischrale graslanden	Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)
H6410	blauwgraslanden	Grasland met <i>Molinia</i> op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem ( <i>Molinion caeruleae</i> )
H6430	ruigten en zomen	Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland, en van de montane en alpiene zones
H6430A	ruigten en zomen ( <i>moerasspirea</i> )	
H6430B	ruigten en zomen ( <i>harig wilgenroosje</i> )	
H6430C	ruigten en zomen ( <i>droge bosranden</i> )	
H6510	glanshaver- en vossenstaarthooilanden	Laaggelegen schraal hooiland ( <i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i> )
H6510A	glanshaver- en vossenstaarthooilanden ( <i>glanshaver</i> )	
H6510B	glanshaver- en vossenstaarthooilanden ( <i>grote vossenstaart</i> )	
H7110	actieve hoogvenen	Actief hoogveen
H7110A	actieve hoogvenen ( <i>hoogveenlandschap</i> )	
H7110B	actieve hoogvenen ( <i>heideveentjes</i> )	
H7120	herstellende hoogvenen	Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is
H7140	overgangs- en trilvenen	Overgangs- en trilveen
H7140A	overgangs- en trilvenen ( <i>trilvenen</i> )	
H7140B	overgangs- en trilvenen ( <i>veenmosrietlanden</i> )	
H7150	pioniervegetaties met snavelbiezen	Slenken in veengronden met vegetatie behorend

Code	Verkorte naam	Volledige Nederlandse naam
		tot het <i>Rhynchosporion</i>
H7210	galigaanmoerassen	Kalkhoudende moerassen met <i>Cladium mariscus</i> en soorten van het <i>Caricion davallianae</i>
H7220	kalktufbronnen	Kalktufbronnen met tufsteenformatie ( <i>Cratoneurion</i> )
H7230	kalkmoerassen	Alkalisch laagveen
H9110	veldbies-beukenbossen	Beukenbossen van het type <i>Luzulo-Fagetum</i>
H9120	beuken-eikenbossen met hulst	Atlantische zuurminnende beukenbossen met <i>Ilex</i> en soms ook <i>Taxus</i> in de ondergroei ( <i>Quercion robori-petraeae</i> of <i>Ilici-Fagenion</i> )
H9160	eiken-haagbeukenbossen	Sub-Atlantische en midden-Europese wintereikenbossen of eiken-haagbeukbossen behorend tot het <i>Carpinion betuli</i>
H9160A	eiken-haagbeukenbossen ( <i>hogere zandgronden</i> )	
H9160B	eiken-haagbeukenbossen ( <i>heuvelland</i> )	
H9190	oude eikenbossen	Oude zuurminnende eikenbossen op zandvlakten met <i>Quercus robur</i>
H91D0	hoogveenbossen	Veenbossen
H91E0	vochtige alluviale bossen	Bossen op alluviale grond met <i>Alnus glutinosa</i> en <i>Fraxinus excelsior</i> ( <i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i> )
H91E0A	vochtige alluviale bossen ( <i>zachthoutooibossen</i> )	
H91E0B	vochtige alluviale bossen ( <i>essen-iepenbossen</i> )	
H91E0C	vochtige alluviale bossen ( <i>beekbegeleidende bossen</i> )	
H91F0	droge hardhoutooibossen	Gemengde oeverformaties met <i>Quercus robur</i> , <i>Ulmus laevis</i> en <i>Ulmus minor</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> of <i>Fraxinus angustifolia</i> , langs de grote rivieren ( <i>Ulmenion minoris</i> )

